

РОЗВИТОК ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження. Воля людини виробилася в процесі її суспільно-історичного розвитку, в трудовій діяльності. Живучи й працюючи, люди поступово навчилися ставити собі певну мету і свідомо досягати її здійснення.

Воля – психічний процес свідомої і цілеспрямованої регуляції людиною своєї діяльності та поведінки з метою досягнення бажаної мети. Важко переоцінити значення волі в житті людини. Вона потрібна у звичайному, повсякденному житті й особливо у важкі моменти, коли доводиться переборювати великі перешкоди. Людина сильної волі здатна не лише жити розумним, трудовим життям, а й здійснювати справді героїчні подвиги. Чіткість мети, розуміння справи, усвідомлення завдання, його важливості завжди породжують силу, енергію і рішучість дій. Чим більшого суспільного значення набуває завдання, тим більшу енергію та завзяття люди докладатимуть до його здійснення. Пристрасне захоплення своєю справою спонукає людей до творчої праці.

Мета наукової роботи полягає у виявленні особливостей вольової сфери в підлітковому віці. Тому для досягнення мети ми поставили ряд наступних завдань:

- теоретично вивчити проблему розвитку волі в підлітковому віці;
- дослідити особливості розвитку вольової сфери в підлітковому віці.

Здійснюючи вольові вчинки, людина і в процесі діяльності виробляє в собі вольові якості, що характеризують її як особистість і мають дуже велике значення для життя і праці.

Рішучість – це вміння приймати своєчасні й тверді рішення без зайвих вагань. Рішуча людина глибоко впевнена в тому, що треба робити так, а не інакше.

Сміливість – це здатність людини долати почуття страху й розгубленості. Сміливість виявляється не лише у діях в момент небезпеки для життя людини, сміливий не злякається складної роботи, великої відповідальності, не побоїться невдачі.

Наполегливість – це така риса, яка полягає у вмінні добиватися поставлених цілей, яким би тривалим і важким не був шлях до їх досягнення. Наполегливість виявляється у подоланні зовнішніх і внутрішніх перешкод [2, с. 128]. .

Самовладання – це вміння людини володіти собою. Зберігаючи повний контроль над своєю поведінкою, вона перемагає в собі небажані побудники, імпульсивні дії, афекти [2, с. 128].

Воля людини виявляється в подоланні не лише зовнішніх труднощів, що неодмінно виникають у процесі виконання різних видів діяльності, а й внутрішніх, спричинених, наприклад, бажаннями, які суперечать поставленим завданням, втомою тощо. Подолання внутрішніх труднощів вимагає самоопанування та усвідомлення необхідності виконати те чи інше завдання.

Успіх вольового акту залежить від вольових якостей людини, глибини усвідомлення завдання, інтересу, а також від знань, умінь і навичок діяти, без яких успішне досягнення мети неможливе. Уміння, звичні дії роблять вольові дії чіткішими та більш організованими, сприяють швидкому та успішному їх виконанню [3, с. 357].

Саме у підлітковому віці, як зазначає А. І. Висоцький, відбувається докорінна перебудова структури вольової активності. Значно часто регулюють свою поведінку на основі внутрішньої стимуляції. У той же час вольова сфера підлітків дуже суперечлива. Наполегливість проявляється тільки в цікавій роботі. Це пов'язано з тим, що при значно зрослої загальної активності підлітка механізми його вольової активності ще недостатньо сформовані. Зростає сміливість, яка в цей період взагалі досягає найбільшого прояву. Під впливом патріотичних почуттів підлітки можуть зробити навіть героїчний вчинок.

Як показали В. І. Камишова та І. К. Петров, підлітки 12-14 років переоцінюють рівень розвитку у себе вольових якостей, особливо терплячості та енергійності. Також підлітки схильні до переоцінки наполегливості, самостійності, цілеспрямованості [1, с. 173].

Найголовніше завдання вихователя – направити активність кожного підлітка в потрібному напрямку, на пізнання навколишнього світу, в першу чергу інших людей, на суспільно-корисну діяльність, на саморозвиток і самовиховання. Вивчення особливостей розвитку вольової сфери відіграє важливу роль у вихованні підлітка.

Для дослідження вольових особливостей підліткового віку ми використовували такі методик: методику для оцінки розвитку вольових якостей описану Н. Н. Обузовим, методику визначення рівня соціальної сміливості, методику дослідження локусу суб'єктивного контролю, розроблену Е. Ф. Бажіним; методику для виявлення рівня імпульсивності та методику визначення рівня розвитку вольової саморегуляції, розроблений А. В. Зверковим та Е. В. Ейдманом.

Досліджуючи рівень розвитку вольових якостей, було виявлено, що переважна більшість учнів, що становить 61% усіх досліджуваних, має середній рівень розвитку вольових якостей, 23% – з низьким та лише 14% – дуже високим (див. рис. 1)

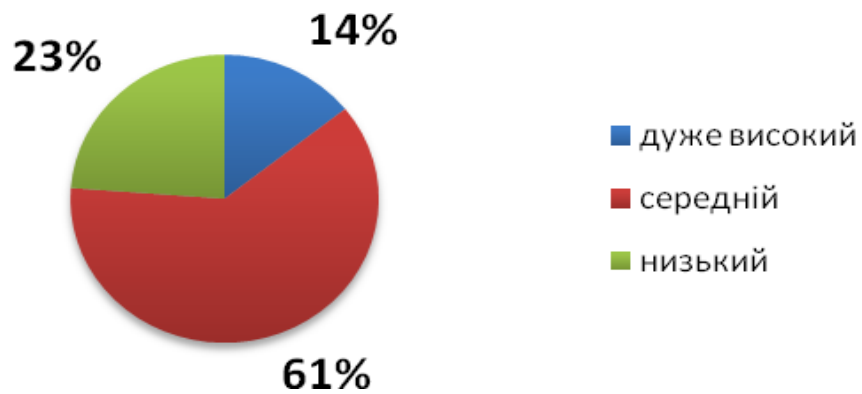

Рис. 1. Рівень розвитку вольових якостей.

Аналізуючи результати можна сказати, що тільки малий відсоток досліджуваних мають сильну волю, тобто можуть долати будь-які труднощі, але у більшості виникають внутрішні та зовнішні перешкоди, що не дають досягти високих успіхів.

Вивчення соціальної сміливості показало, що тільки 24% усіх досліджуваних проявляють свою сміливість досить часто та не бояться ризикувати, а всі інші до всього відносяться з обережністю (див. рис. 2).

Рис. 2. Соціальна сміливість

За отриманими результатами з методики «Дослідження суб'єктивного контролю» залежно від локалізації контролю 10% учнів мають екстернальний тип, а інші 90% – інтернальний тип особистості.

Подальше дослідження виявило, що 19% досліджуваних з високим рівнем інтернальності, 76% мають середній рівень інтернальності, і решта 5% – високий рівень інтернальності (див. рис. 3).

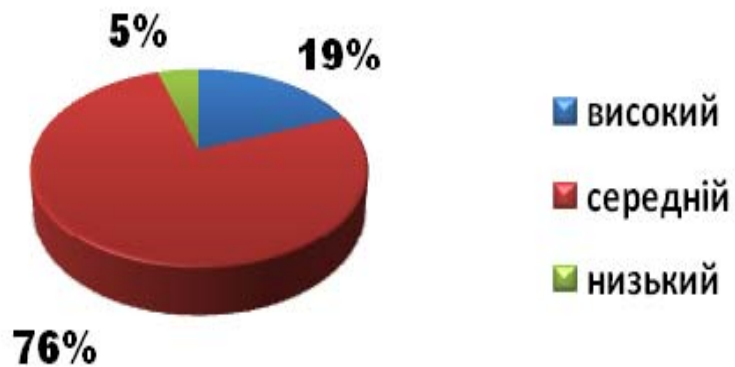

Рис. 3. Рівень інтернальності

За отриманими даними один із двадцяти досліджуваних вважає, що більшість важливих подій в його житті є результатом власних дій, що він може ними керувати і відчуває свою відповідальність за все, що відбувається. Та все ж таки більшості досліджуваних властивий середній тип інтернальності, тобто їхня поведінка і психологічне почуття відповідальності за неї залежать від конкретних соціальних ситуацій.

Дослідження імпульсивності виявило, що всі учні мають середній рівень імпульсивності.

Такий результат вказує на те, що досліджувані мають невизначені життєві плани, а також в них немає постійних інтересів. Тому для них потрібно скласти програму самовиховання для зниження імпульсивності та збільшення цілеспрямованості.

За отриманими результатами з методики «Дослідження суб'єктивного контролю»: 62% мають високий рівень саморегуляції. Такі дані показують, що більшість досліджуваних здатні свідомо керувати своїми діями у будь-яких ситуаціях (див. рис. 4).

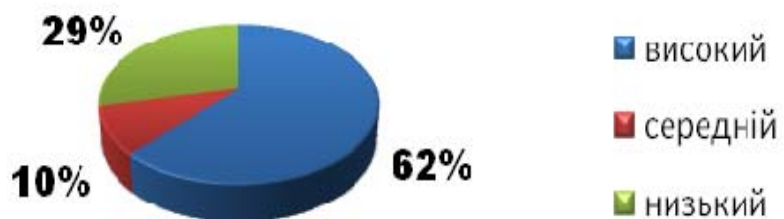

Рис. 4. Рівень саморегуляції

Щодо визначення рівня наполегливості, то 2/3, тобто 67% учнів мають високий рівень наполегливості, інші 33% – низький. Серед досліджуваних із середнім рівнем наполегливості не виявлено (див. рис. 5).

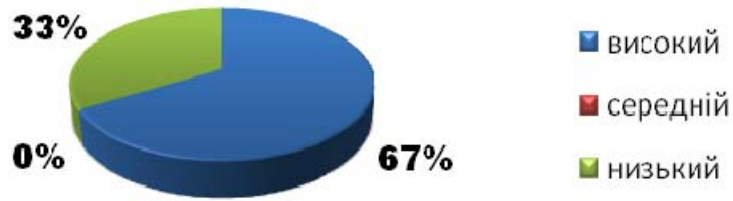

Рис.5. Рівень наполегливості

Ці результати показують, що більшість учнів досягають своїх поставлених цілей, долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди.

Подальше дослідження виявило, що також переважна частина учнів 62% з високим рівнем самовладання, тобто можуть зберігати повний контроль над своєю поведінкою. Інші 19% з середнім рівнем і 14% з низьким рівнем самовладання не мають такої здатності (див. рис. 6).

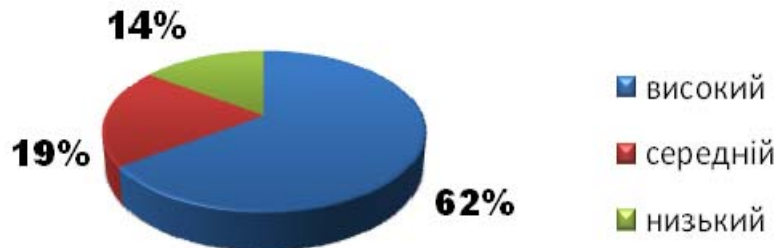

Рис. 6. Рівень самовладання

Висновки. Дослідження особливості формування волі підлітка показало, що 61% досліджуваних володіють середнім рівнем розвитку вольових якостей, 90% досліджуваних мають екстернальний тип особистості, у 62 % присутній високий рівень саморегуляції, наполегливості та самовладання. Та виявлено, що всі досліджувані мають середній рівень імпульсивності. Тому педагоги і батьки повинні приділяти особливу увагу процесу виховання підлітків.

Необхідно створювати такі умови: організація суспільно-корисної діяльності підлітків, організація міжособистісного спілкування підлітків, визнання з боку дорослих, що значною мірою сприяє розвитку активності, самовладання та сильної волі підлітка.

Список використаних джерел

1. Ильин Е. П. Психология воли – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 288 с.
2. Гоноболин Ф. Н. Психология – К.: Вища школа, 1975. – 262 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. Підручник. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704 с.